

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΟΙ ΑΤΙΘΑΣΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

ΔΙΦΩΝΟ

&
Διφώνο artis

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

«Θά 'μαστε μάρτυρες
μιας άνοιξης
του πολιτισμού»

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΚΡΑΟΥΝΑΚΗΣ

ΜΑΡΙΚΑ ΠΑΠΑΓΚΙΚΑ / ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΛΔΑΡΑΣ / ΨΑΡΑΝΤΩΝΗΣ
ΡΕΝΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ / ΜΠΕΤΤΥ ΑΡΒΑΝΙΤΗ

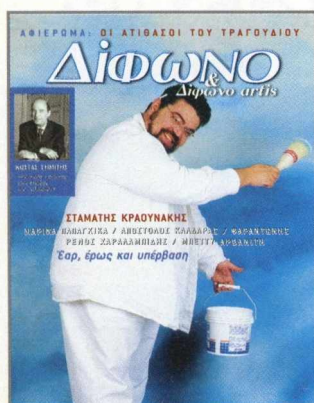
Έαρ, έρως και υπέρβαση

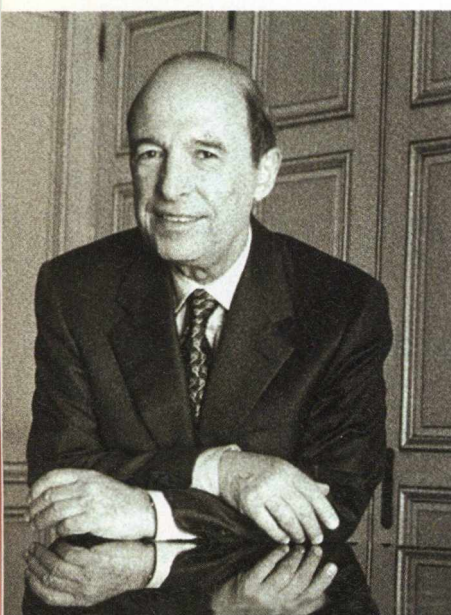
04

9 771108 503007

ο Σταμάτης Κραουνάκης από τον Τάσο Βρεττό

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ «Θά 'μαστε μάρτυρες μιας άνοιξης του ποδητισμού»

Με βαθειά την πεποίθηση ότι ο προβληματισμός γύρω από την ίδια μας την ταυτότητα και τις επιλογές μας, τις προσωπικές και τις συλλογικές, έχει διάρκεια και ουσία πέραν κάθε εκλογικής αναμέτρησης, το Δίφωνο –λίγο πριν «μιλήσουν» οι κάλπες της 9ης Απριλίου–, έθεσε στον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη ερωτήματα που αφορούν την ελληνική κοινωνία, τον πολιτισμό, τη νέα γενιά, τις προσωπικές διαφυγές αλλά και το όραμά του για το αύριο.

του Νίκου Βατόπουλου

34

ΘΕΜΑΤΑ & ΠΡΟΣΩΠΑ

Σταμάτης Κραουνάκης, της Στέλλας Βλαχογιάννη, **σελ. 44**
Ψαραντώνης, του Νίκου Διονυσόπουλου, **σελ. 74**
Ειδικές (Μουσικές) Δυνάμεις, του Δημήτρη Ρηγόπουλου, **σελ. 80**
Περιφερειακοί Ραδιοφωνικοί Σταθμοί: Συγγενείς εξ επαρχίας (συμπληρωματικό), της Στέλλας Βλαχογιάννη, **σελ. 84**
Η άνοιξη της (πληθωρικής) πριμαντόνας, του Κοσμά Βίδου, **σελ. 86**
Έαρ, έρως και υπέρβαση, του Γιώργου Νοταρά, **σελ. 90**
Μαρία Σουλτάτου, της Στέλλας Βλαχογιάννη, **σελ. 94**
Γιώργος Πιλάλας, του Χρήστου Ξανθάκη, **σελ. 98**
Τραγούδια στο Γυαλί, της Αντιγόνης Καράλη, **σελ. 102**
Αντώνης Μιτζέλος, του Γιώργου Τσίρου, **σελ. 108**
Εν Χορδαίς, της Άσπας Πάσιου, **σελ. 112**
Μαρίκα Παπαγκίκα: Η θρυλική άγνωστη, του Γιώργου Παπαδάκη, **σελ. 116**
Απόστολος Καλδάρας: Γεφυρώνοντας το ρεμπέτικο με το λαϊκό, του Πάνου Γεραμάνη, **σελ. 122**

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

Λογιογραφήματα και αποκρυπτογραφήσεις, του Γιώργου Β. Μονεμβασίτη, **σελ. 144**
Δισκοκριτική: Παρουσίαση δίσκων με κριτική διάθεση, **σελ. 146**
Η αριθμητική των δίσκων:
 Όλες οι τελευταίες κυκλοφορίες χωρίς αξιολογική εκτίμηση, του Πέτρου Δραγουμάνου, **σελ. 154**
Που λέει ο λόγος:
Η Οδύσσεια του νοήματος, της Στέλλας Βλαχογιάννη, **σελ. 156**
Ο Παλιός είναι ωραίος... ο Νέος είναι αλλιώς:
 του Γιώργου Τσάμπρα, **σελ. 158**
Δίσκοι του κόσμου:
Έθnik ηχογραφήματα, του Μάνου Τζανακάκη, **σελ. 160**
Μουσική εις την Την:
Τα κινηματογραφικά σάουντρακ, του Θάνου Φουργιώτη, **σελ. 162**

ΡΟΚ

Ροκ το εγχώριον: Τα νέα, οι συναυλίες, οι δίσκοι και τα πρόσωπα της ελληνικής ροκ σκηνής, του Σπήλιου Λαμπρόπουλου, **σελ. 136**

ΤΖΑΖ

Δίσκοι, νέα, πρόσωπα, του Ζακ Σαμουήλ, **σελ. 140**

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Ηχηρά: Συναυλίες, ειδήσεις, σχόλια και άλλα, **σελ. 12**
Ατζέντα, **σελ. 224**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο Μάνος Ελευθερίου γράφει και δεν εξηγεί..., **σελ. 8**
Μου γράφεις... Σου γράφω: Η επικοινωνία με τους αναγνώστες, **σελ. 10**
Backstage: Μανώλης Νυδάκης, από τον Λεωνίδα Δημακόπουλο, **σελ. 26**
Ορατών τε πάντων και αοράτων, του Ανδρέα Τύρου, **σελ. 28**

Έμμενες ιδέες, του Ηλία Κανέλλη, **σελ. 30**
Πολυ-α-φωνία, του Γιάννη Πανούση, **σελ. 32**
Μουσική και media, του Δημήτρη Μάργαρη, **σελ. 40**
Τάσεις, της Λένας Παπαπαναγιώτου, **σελ. 42**
Οι «φωνές» των οργάνων:
Βασίλης Σκαλιώτης, του Γιώργου Τσάμπρα, **σελ. 128**
Στα χρόνια του βινιλίου:
Νίκος Δημητράτος, του Νίκου Μωραίτη, **σελ. 132**
Ραδιόφωνο, από το Αερικό, **σελ. 164**
Βιβλία, του Νίκου Μπακουνάκη, **σελ. 166**
Music market, επιμέλεια: Σύλβια Κούβαλη, **σελ. 168**
Αγοραδρομίες, **σελ. 170**
Παρτιτούρες, από τον Μιχάλη Νικολοΰδη, **σελ. 173**

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

ΟΙ ΑΤΙΘΑΣΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Στο «διάλειμμα» του σχολείου που λέγεται καριέρα, πολλοί «αστέρες» του ελληνικού πενταγράμμου έχουν κατά καιρούς παίξει... άτακτα. Μπορεί η αγορά δίσκου να εφαρμόζει κανόνες που πάνω απ' όλα υπακούουν στις απαιτήσεις των καιρών, όμως και οι καλλιτέχνες δεν είναι πάντοτε πρόθυμοι να τους ακολουθήσουν: άλλοτε από σύστημα, άλλοτε από χαρακτήρα κι άλλοτε από πεποίθηση, είναι φορές που απειθαρχούν – συχνά για το καλό τους, κάποτε όμως και για το καλό όλων.

Επιμέλεια αφιερώματος:
Στέλλα Βλαχογιάννη
 Κείμενα:
Σπήλιος Λαμπρόπουλος,
Νίκος Μωραΐτης,
Γιώργος Τσάμπρας

52

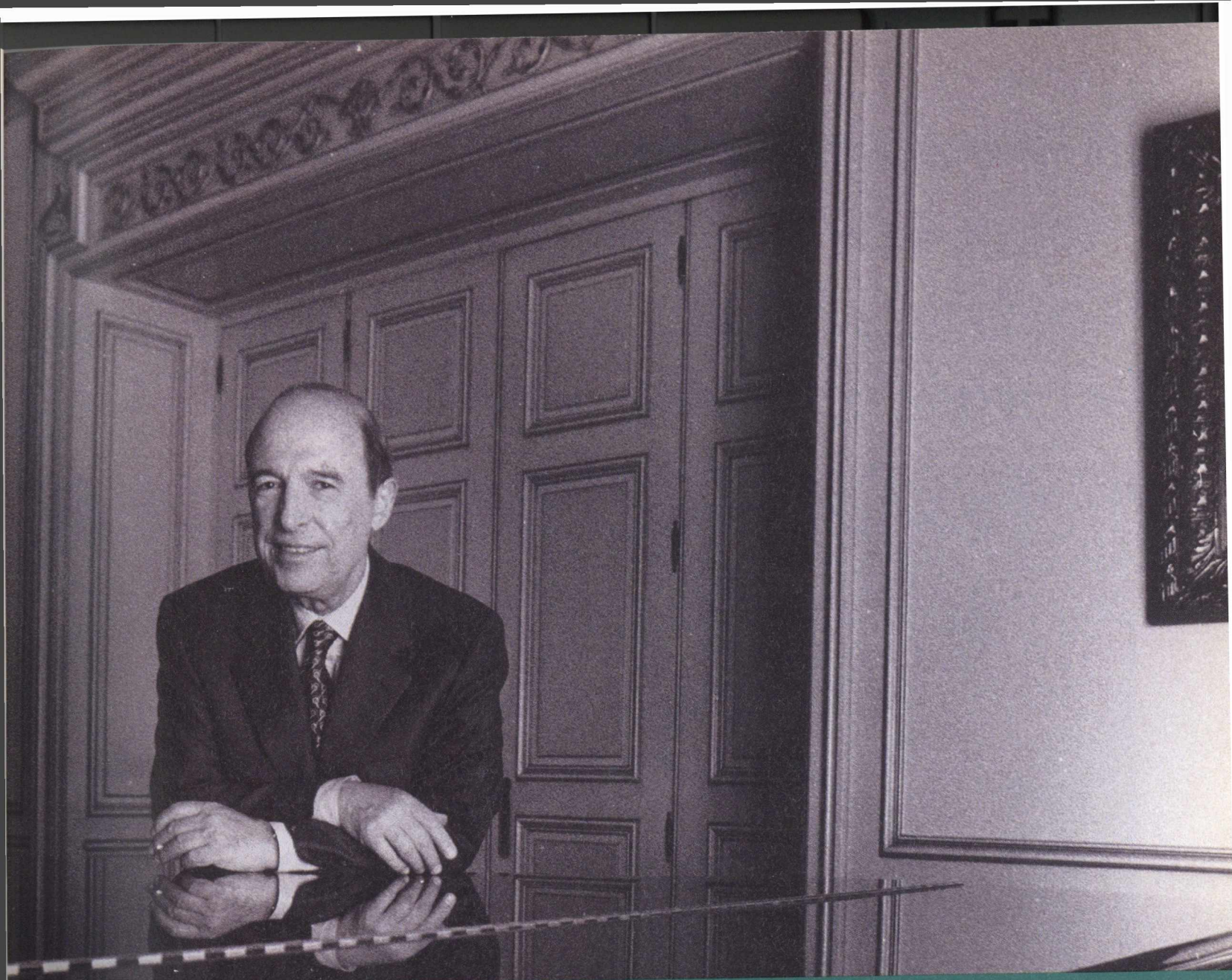
ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

«Θά 'μαστε μάρτυρες μιας άνοιξης του πολιτισμού»

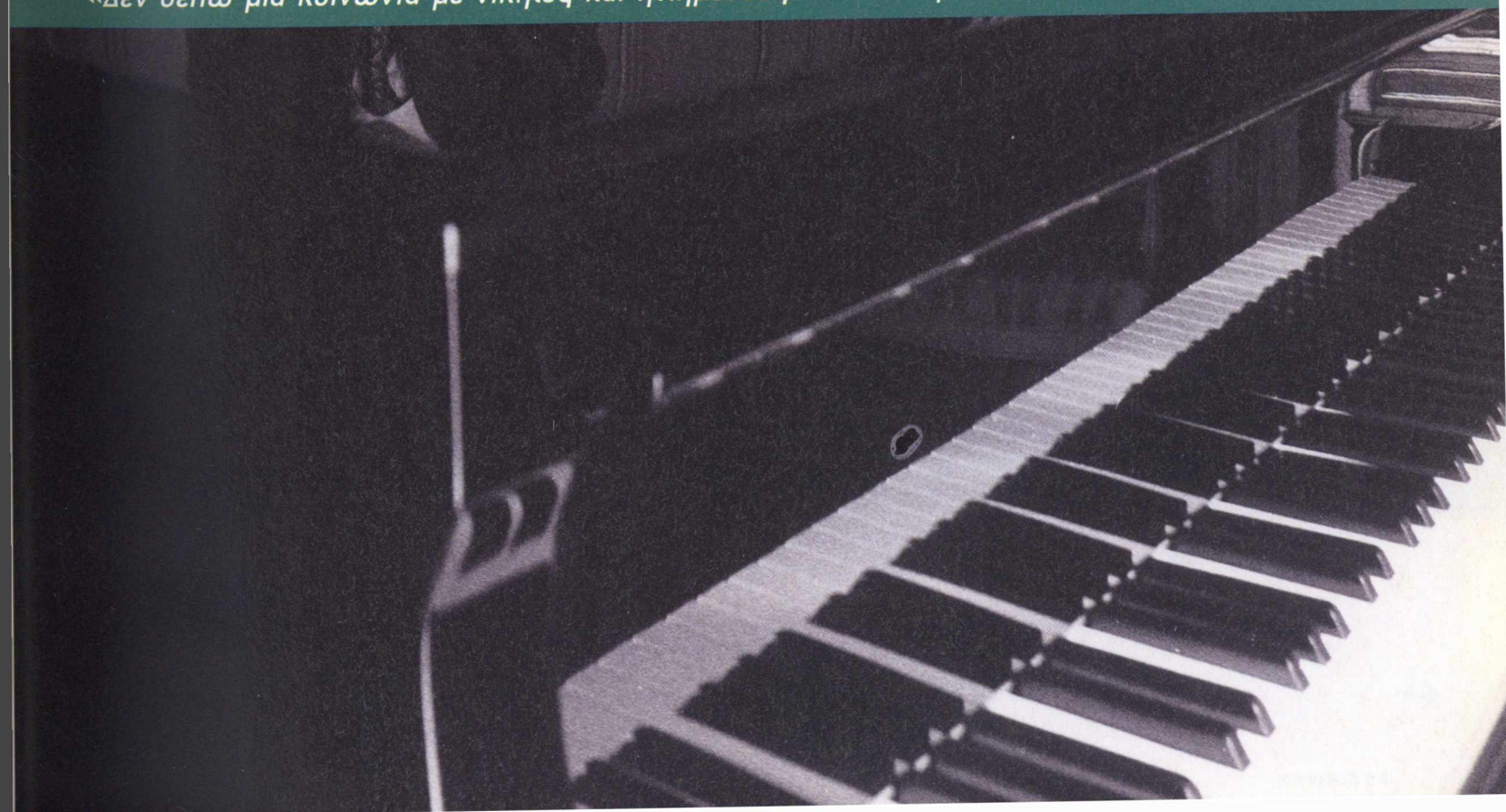
Το *Δίφωνο* έθεσε στον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη ερωτήματα που αφορούν την ελληνική κοινωνία, τον πολιτισμό, τη νέα γενιά, τις προσωπικές διαφυγές αλλιά και το όραμά του για το αύριο. Αποφύγαμε τις αυστηρά πολιτικές ερωτήσεις. Ζητούμενο ήταν ο πρωθυπουργός να τοποθετηθεί σε θέματα που οι πολιτικοί συντάκτες θεωρούν συνήθως δευτερεύοντα. Ο προβληματισμός γύρω από την ίδια μας την ταυτότητα και τις επιλογές μας, τις προσωπικές και τις συλλογικές, έχει διάρκεια και ουσία πέραν κάθε εκλογικής αναμέτρησης. Σ' αυτόν λοιπόν στοχεύσαμε από την αρχή, και ακούσαμε τον Κώστα Σημίτη να μιλάει με αυστηρό, ορθολογικό τρόπο, να εκφράζει για τα ζητήματα που του θέσαμε σκέψεις συγκροτημένες και απόψεις ενδιαφέρουσες, που προκαλούσαν το διάλογο

του Νίκου Βατόπουλου
φωτογραφίες: Τάσος Βρεττός

«Δεν θέλω μια κοινωνία με νικητές και ηττημένους. Γι' αυτό προσπαθώ κι έτσι θα συνεχίσω»

*«Τίποτα δεν κερδίζεται με την παραίτηση,
τίποτα δεν κερδίζεται χωρίς προσπάθεια.
Καθένας μπορεί, το πιστεύω βαθιά αυτό,
να φτιάξει το δικό του lifestyle»*

Τον Κώστα Σημίτη τον γνωρίζαμε από το γυαλί. Κι εμείς, όπως και εκατομμύρια άλλοι πολίτες, είχαμε ακούσει και, ενδεχομένως, μοιραστεί την άποψη περί του «ατσαλάκωτου» και «ψυχρού ανατόμου» πολιτικού. Στη διάρκεια της συνάντησης που είχαμε μαζί του στο Μέγαρο Μαξίμου, ο πρωθυπουργός μάς άνοιξε ένα «άλλο παράθυρο», σε έναν κόσμο πιο προσωπικό και περισσότερο ευαίσθητο. Αφουγκραστήκαμε μέσα από τις παύσεις τού προσεκτικού λόγου του το πάθος τού κατ' εξοχήν ορθολογιστή πολιτικού και λοξοκοιτάξαμε τις κινήσεις του σώματος. Άκαμπτος στην αρχή, περισσότερο χαλαρός προς το τέλος (όπως κι εμείς άλλωστε), ο Κώστας Σημίτης μιλάει με ελάχιστες χειρονομίες και ακόμη λιγότερες εκφράσεις στο πρόσωπο. Πού και πού μας χάριζε ένα χαμόγελο. Έδειχνε να κατέχει την τέχνη της αυτοκυριαρχίας στο έπακρον και να εκτιμάει τον ορθό λόγο πολύ περισσότερο από τον αυθορμητισμό. Πίσω όμως από τη στερεότυπη εικόνα, την ευανάγνωστη και προβλέψιμη, ο Κώστας Σημίτης μάς φανέρωσε μια «κρυμμένη πτυχή» του – την εικόνα ενός ανθρώπου που παρακολουθεί τις κοινωνικές τάσεις, που έχει συνείδηση της πολυπλοκότητας της ελληνικής κοινωνίας και που κατανοεί την αξία αυτής, ακριβώς, της σύνθετης εικόνας. Προέβλεψε μια πολιτιστική άνοιξη για τα χρόνια που έρχονται κι εμείς δεν έχουμε παρά να ευχηθούμε να βγει αληθινός. Την ημέρα που το *Δίφωρο* επισκέφθηκε το Μέγαρο Μαξίμου, ο ήλιος έλαμπε λαμπρός και ο πρωθυπουργός μάς υποδέχθηκε σε ένα από τα σαλόνια που βγαίνουν στον κήπο. Ήταν προχωρημένο μεσημέρι...

Συχνά ακούμε ότι Ελλάδα δεν είναι και δεν πρέπει να είναι μόνον ο Παρθενώνας – αλλά ούτε μόνο η Σοφοκλέους. Πώς βρίσκει κανείς τη χρυσή τομή; Και πώς μπορεί η Ελλάδα να απελευθερώσει δημιουργικές δυνάμεις αγνοώντας τα «συμπλέγματα» της;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Η Ελλάδα είχε και έχει ένα «πρόβλημα»: η πολιτιστική κληρονομιά της είναι πάρα πολύ σημαντική. Η εθνική μας ταυτότητα δημιουργήθηκε, αναπτύχθηκε, σμιλεύτηκε γύρω απ' αυτήν την κληρονομιά και αυτό είχε ως αποτέλεσμα στο επίκεντρο της δημιουργίας και της πολιτιστικής συζήτησης στην Ελλάδα να βρίσκεται το πολιτιστικό μας παρελθόν. Αυτό βέβαια δεν μπορεί να διαρκέσει. Εδώ και πολύ καιρό υπάρχει η τάση να παντρέψουμε το παλιό με το καινούργιο, να εντάξουμε την ελληνική δημιουργία στην παγκόσμια κλίμακα. Αυτό είναι το ζητούμενο. Ό,τι έχει ήδη ξεκινήσει πρέπει να ενταθεί γιατί και η ταυτότητά μας θ' αποκτήσει έναν διαφορετικό χαρακτήρα, εάν την τοποθετήσουμε σωστά μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, και η δημιουργικότητα εδώ στην Ελλάδα θα ενισχυθεί, αν οι πηγές έμπνευσης είναι πολλές και διαφορετικές, αν δεν στεκόμαστε μονάχα σε μία πηγή. Ένα καλό παράδειγμα είναι ο Σεφέρης. Ο Σεφέρης εμπνεύστηκε από τη δικιά μας πολιτιστική κληρονομιά, αλλά εμπνεύστηκε και από τις εξελίξεις της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, όπως όλοι ξέρουμε, και αναφέρομαι στον Τ. Σ. Έλιοτ. Νομίζω ότι και ο Θεοδωράκης και ο Χατζιδάκις, οι οποίοι πήρανε πάρα πολλά στοιχεία από τη δικιά μας παράδοση, μπόρεσαν ν' ακολουθήσουν τρόπους δουλειάς οι οποίοι έχουν τη βάση τους και στη μουσική παράδοση που αναπτύχθηκε στη Δύση, δίνοντας έτσι μιαν άλλη πνοή κι εξέλιξη στην ελληνική δημιουργία.

Δηλαδή, κατά κάποιον τρόπο πιστεύετε ότι η εικόνα της Ελλάδας θα αλλάξει εφόσον εμείς αποφασίσουμε να δούμε τον εαυτό μας με άλλα μάτια.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Νομίζω ότι η εικόνα της Ελλάδας εξαρτάται πάρα πολύ από την ειδική προσφορά της αλλά και από την ποιότητα αυτής της προσφοράς, και τη

σχέση της με τις γενικότερες τάσεις παγκοσμίως. Εάν ασχολούμαστε μονάχα με δημιουργήματα τα οποία έχουν έναν πολύ ειδικό ελληνικό χαρακτήρα, δεν είναι δυνατόν να υπάρχει ευρύτερη προσέγγιση και επαφή. Η παγκόσμια απήχηση εξαρτάται από την ικανότητα να παντρέψεις δημιουργικά στοιχεία ντόπια, τα οποία προέρχονται από τη δικιά μας παράδοση, τις δικές μας εμπειρίες, με στοιχεία τα οποία μπορούν να προσεγγίσουν κι άλλους λαούς, κι άλλες κοινωνίες. Τη μεγάλη απήχηση την αποκτάς με αυτό τον τρόπο και πιστεύω ότι υπάρχουν έλληνες δημιουργοί που το κατάφεραν, γι' αυτό είναι και αναγνωρισμένοι στο εξωτερικό. Παράδειγμα, ο Σκαλκώτας.

Έχετε αισθανθεί ποτέ ότι ο αστικός πολιτισμός στην Ελλάδα έχει σκοπίμως υποτιμηθεί για ν' ανοίξει τον δρόμο στο λαϊκισμό; Για παράδειγμα, το ρεμπέτικο έχει «αγιοποιηθεί» και μελετηθεί κατά κόρον τη στιγμή που δεν έχει καταγραφεί καν το αρχείο του Νίκου Σκαλκώτα.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Δεν νομίζω ότι υπήρξε σκοπιμότητα. Ο λαϊκισμός προέκυψε άλλοτε ως στρέβλωση της αυθεντικής λαϊκότητας και άλλοτε ως αναπόφευκτη συνέπεια μιας κοινωνικής ταυτότητας που καλλιεργήθηκε επί δεκαετίες από πολιτικά κόμματα, «πελαταικές» σχέσεις και κοινωνικά αιτήματα που δεν έβρισκαν άλλο δρόμο να διατυπωθούν. Συγχρόνως, ο αστικός πολιτισμός υποχώρησε γιατί ενοχοποιήθηκε πολύ νωρίς ταυτιζόμενος με το αυταρχικό συντηρητικό κράτος της Δεξιάς – στη δεκαετία του '30, στη δεκαετία του '40, με τον Εμφύλιο, και σ' όλη τη διάρκεια της μετεμφυλιακής περιόδου που ολοκληρώθηκε με την επιβολή της Χούντας, μέχρι το 1974. Όσο για το ρεμπέτικο, εξέφραζε μια ολόκληρη κοινωνία. Την κοινωνία της αναδίπλωσης του ελληνισμού μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και της περιθωριοποίησης ενός μέρους του στη νέα ελληνική πραγματικότητα. Εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες ανίχνευαν και έβρισκαν εκεί τις ρίζες τους. Σίγουρα πρόκειται για μια μουσική αντίληψη που δύσκολα γεφυρώνεται με τον κόσμο του Σκαλκώτα. Όμως η ευθύνη για το έλλειμμα παιδείας που δεν προσφέρθηκε, ώστε ο κόσμος να μπορεί να προσεγγίσει και τον Σκαλκώτα, είναι το μεγάλο ζήτημα, και όχι το δίλημμα «ρεμπέτικο ή Σκαλκώτας».

«Η ελληνική κοινωνία είναι ακόμα ιδιαίτερα συναισθηματική, έχει έντονες αντιδράσεις, δεν είναι αρκετά ψύχραιμη απέναντι στις εξελίξεις. Είμαστε συχνά μια κοινωνία η οποία αντιδρά πολύ και δρα λιγότερο»

Υπάρχει η δημοσιογραφική μαρτυρία πως κάποτε, σε μια πτήση, σάς είδαν να φυλλομετράτε το *Times Literary Supplement*, το λογοτεχνικό περιοδικό ιδεών των *Times*. Δεν είναι μια εικόνα που συνηθίζουμε να ταυτίζουμε με Έλληνα πρωθυπουργό. Σε ποιο βαθμό αυτή η εικόνα αντιπροσωπεύει τον αληθινό Κώστα Σημίτη;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Γιατί σας εκπλήσσει; Γιατί πρέπει ένας πρωθυπουργός να είναι συγκεντρωμένος σ' ένα μόνο θέμα – την πολιτική σε στενό πλαίσιο; Αν ήταν έτσι, θα φορούσε παρωπίδες. Δεν θα έκανε καλά τη δουλειά του. Η δημιουργική σκέψη, η αμφισβήτηση και η αναζήτηση σε κάθε μορφής δημιουργία μ' ενδιαφέρει γιατί με αναζωογονεί. Αποτέλεσε κι αποτελεί μόνιμη πηγή άντλησης νέων ιδεών, ανανέωσης και εμπλουτισμού της σκέψης μου.

Τι θα απαντούσατε σε όσους λένε ότι καλλιεργείτε μια εικόνα «αντιλαϊκιστή», ευρωπαϊού πολιτικού;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Πρώτα απ' όλα – απ' όσο γνωρίζω – και άλλοι πολιτικοί αρχηγοί ή και πρωθυπουργοί είχαν στενή επαφή με τις πολιτιστικές, και ειδικότερα τις λογοτεχνικές, εξελίξεις στο εξωτερικό. Θα αναφέρω ενδεικτικά ότι αρκετές φορές συζήτησα με τον Ανδρέα Παπανδρέου για την αμερικανική λογοτεχνία αλλά και για τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνιολογική σκέψη. Στην Ελλάδα, πράγματι, υπάρχει η εντύπωση ότι για να έχει ένας πολιτικός απήχηση πρέπει να είναι λαϊκιστής – και όταν λέω λαϊκιστής εννοώ ότι θα πρέπει ο τρόπος ομιλίας του να είναι συγκινησιακός, απλοποιημένος, χωρίς προβληματισμό, να είναι ένας τρόπος ομιλίας που παρασύρει και δεν αναπτύσσει τη σκέψη. Νομίζω όμως ότι εδώ και αρκετά χρόνια εκδηλώνεται ολοένα μεγαλύτερη αποστροφή γι' αυτόν τον τύπο πολιτικού λόγου και άσκησης πολιτικής. Και είναι ιδιαίτερα θετικό αυτό, αν βέβαια θέλουμε την ανάπτυξη της κοινωνίας μας, αν θέλουμε να διαμορφώσουμε κοινωνικές σχέσεις οι οποίες να δίνουν περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες στο άτομο, να του προσφέρουν τη δυνατότητα μεγαλύτερης συμμετοχής και πρωτοβουλιών. Πρέπει να καλλιεργήσουμε ένα πρότυπο που βοηθάει το άτομο να σκέφτεται, να συμμετέχει, να αναλύει, να είναι πολίτης.

Αναφερθήκατε προηγουμένως στο έλλειμμα παιδείας. Θα ήθελα να μου πείτε αν εντοπίζετε μια τάση, έστω μιας μερίδας του κοινού, προς μια περισσότερο αναλυτική τοποθέτηση στα πράγματα. Ίσως, για παράδειγμα, να υπάρχει μια διογκούμενη δυσφορία για τον τρόπο που μεταδίδει τις ειδήσεις η τηλεόραση.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Συμφωνώ μαζί σας ότι ένα μέρος του κοινού, το οποίο ολοένα διευρύνεται, θέλει μια πιο αναλυτική και κριτική προσέγγιση για να μπορέσει να κατανοήσει τα πράγματα και να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Θα αναφέρω ως παράδειγμα τις πολιτικές ομιλίες, όπως τις έχω ζήσει εγώ. Είναι συνηθισμένο στην Ελλάδα να λέγεται ότι οι πολιτικές ομιλίες πρέπει να είναι πολύ ρητορικές, να γίνονται σε τόνους που παρασύρουν, και πως είναι

αρνητικό αν είναι αναλυτικές. Αυτό αληθεύει μερικώς – και μονάχα για ορισμένου τύπου ομιλίες. Έχω όμως διαπιστώσει ότι όταν αναλύεις ένα θέμα και το εξηγείς εκδηλώνεται πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον από το κοινό, και αυτό όχι μόνο τώρα αλλά και παλαιότερα. Θα έλεγα πως όταν αναπτύσσεις ορισμένα θέματα που έχουν άμεση σχέση με τη ζωή, π.χ. την οικονομική κατάσταση ή την απασχόληση, το κοινό προσέχει πολύ περισσότερο. Ίδιως όταν του δίνεις να καταλάβει τους μηχανισμούς, όταν του δίνεις στοιχεία, του περιγράφεις ρεαλιστικά την πραγματικότητα και δεν προσπαθείς να «περάσεις» κάποιους μύθους ή συνθήματα. Πιστεύω ότι και στον έντυπο λόγο ισχύει κάτι αντίστοιχο. Η ποιότητα είναι ζητούμενη. Και αυτό βέβαια είναι αποτέλεσμα ενός υψηλότερου επιπέδου μόρφωσης.

Η αλήθεια είναι ότι η ελληνική κοινωνία μεταμορφώνεται γοργά. Ο Έλληνας πολίτης όμως διαπιστώνει ότι έχει όλο και πιο λίγο ελεύθερο χρόνο. Είναι μεν πιο ενημερωμένος και πιο «διεθνής», έχει όμως λιγότερο χρόνο να διαβάσει ή να δει θέατρο.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Υπάρχει πράγματι αυτό το φαινόμενο, υπό την πίεση του οποίου ασφυκτιούν χιλιάδες πολίτες. Καθένας μας πρέπει να φέρει σε πέρας έναν αγώνα για περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Το έχει ανάγκη, το δικαιούται. Το πρόβλημα, ωστόσο, γίνεται πιο περίπλοκο όταν μπούμε στη συζήτηση «και πώς διατίθεται αυτός ο χρόνος»; αυτό το ερώτημα θα έρχεται όλο και πιο έντονα στο προσκήνιο τα επόμενα χρόνια. Είναι για μας αντικείμενο προβληματισμού – με ποιες δηλαδή πολιτικές, με ποιες δράσεις θα ανταποκριθούμε στις νέες προκλήσεις της καθημερινής ζωής.

Νοσταλγείτε ποτέ τους πιο «ανθρώπινους» ρυθμούς του '50 και του '60;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Οι πιο «ανθρώπινοι» ρυθμοί του '50 και του '60 είναι η μία πτυχή της ζωής εκείνης της εποχής. Ωστόσο, δεν ήταν και η πρωταγωνιστική της. Η νεότερη γενιά, που δεν την έχει ζήσει, είναι τυχερή από την άποψη ότι δεν έχει γνωρίσει τον αυταρχισμό του αστυνομικού κράτους και τις διώξεις του, τα συρρικνωμένα πολιτικά δικαιώματα, τα ανύπαρκτα κοινωνικά δικαιώματα, την αθλιότητα της ζωής σε γειτονιές και συνοικίες. Δεν έζησε δηλαδή το φαινόμενο η δυνατότητα για δουλειά να εξαρτάται από τις πεποιθήσεις και τα φρονήματά σου, το ότι ήταν πολυτέλεια ν' ακούσεις τη μουσική της προτίμησής σου! Τα σημερινά αυτονόητα φάνταζαν τότε ως όνειρα και οράματα. Ξεχνάμε εύκολα τι δεν είχαμε, τι δεν μπορούσαμε. Ανθρώπινο είναι να συγκρατούμε τις καλές πτυχές. Κι εγώ θυμάμαι με συγκίνηση εκείνη την εποχή. Όμως, όχι, δεν την νοσταλγώ τη δεκαετία του '50 ή του '60.

Πώς αντιμετωπίζετε την άποψη ότι, την τελευταία δεκαετία, έχει αναδυθεί σε όλους τους τομείς μια νέα γενιά δημιουργών για τους οποίους οι δεκαετίες του '60 και του '70 (ο Κουν και ο Τσαρούχης, για παράδειγμα) αποτελούν συνώνυμα της «αρχαίας ιστορίας»;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Δεν θα συμφωνήσω, κατ' αρχήν. Οι δημιουργοί του '60 και του '70 μάς μιλούν ακόμα, μας συγκινούν, μας εμπνέουν. Όμως θα συμφωνήσω ότι μια νέα γενιά δημιουργών έχει πάρει τη σκυτάλη και προχωρά διαμορφώνοντας σιγά-σιγά ένα παλιρροϊκό κύμα. Δεν έχει φανεί ακόμη σε όλο του το μεγαλείο, όμως πιστεύω ότι μέσα στην επόμενη δεκαετία θα ζήσουμε μέρες μιας πρωτόφαντης ακμής. Θά 'μαστε μάρτυρες μιας δημιουργικής αναγέννησης, μιας άνοιξης του πολιτισμού.

Πιστεύετε ότι η «άνοιξη στον πολιτισμό» θα προκύψει μέσα από την οικονομική ευημερία;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Είναι αλήθεια ότι η πολιτισμική ανάπτυξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους πόρους, τα μέσα, τις οικονομικές δυνατότητες. Πιστεύω ότι αν διαμορφώσουμε μια οικονομία και μια κοινωνία πιο ανοιχτή, και διασυνδεθεί έτσι η Ελλάδα περισσότερο

με τις άλλες κοινωνίες της Ευρώπης και τον υπόλοιπο κόσμο, θα υπάρχουν πολύ περισσότερες αφορμές, αιτίες και δυνατότητες για δημιουργία, πολιτιστικές επαφές, ανάπτυξη του πολιτισμικού μας περιβάλλοντος. Είμαι αισιόδοξος γι' αυτό. Αν δει κανείς το ενδιαφέρον που υπάρχει για την αρχαιολογία αυτήν τη στιγμή στην Ελλάδα, τα νέα μουσεία, αλλά και την κίνηση γύρω από τη λογοτεχνία και τη μουσική, τα πολλά περιοδικά και τις εκδηλώσεις, θα διαπιστώσει ότι έχουμε ήδη διανύσει μια μεγάλη απόσταση απ' αυτό που υπήρχε στην Ελλάδα πριν από μερικές δεκαετίες. Η εξέλιξη δεν εντοπίζεται μονάχα στον οικονομικό τομέα. Εάν είναι ισόρροπη και γίνεται με κοινωνική συνοχή, είναι μια εξέλιξη η οποία δρα ευρύτερα. Θα έχει, λοιπόν, θετική επίπτωση και στην πολιτιστική δημιουργία.

Συμμερίζετε την άποψη ότι η νέα γενιά, όσοι γεννήθηκαν μετά το 1970-'75, είναι αποξενωμένη από την πολιτική; Διακρίνεται σημάδια επιστροφής των νέων σε μια περισσότερο πολιτικοποιημένη θεωρία ζωής;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Θα συμφωνούσα με μια άποψη που θα μιλούσε για τη δυσκολία επικοινωνίας της νέας γενιάς με το πολιτικό σύστημα. Πρόκειται όμως για ένα φαινόμενο που δεν υπήρξε άγνωστο σε άλλες εποχές. Η αντιεξουσιαστική διάθεση της νεολαίας σε κάθε εποχή, σε κάθε χώρα, κάνει δύσκολη την επικοινωνία με τη θεσμοποιημένη εξουσία, όση δημοκρατία και αν υπάρχει. Όμως πάντα ένα κομμάτι των νέων θα είναι πιο πολιτικοποιημένο από τους άλλους, και πάντα κάποιος θα ακολουθούν τους πρώτους – ιδίως μετά την ένταξη στην παραγωγική διαδικασία. Η έγνοια μου αφορά κυρίως σε εκείνους που νιώθουν καθολικά και οριστικά αποκλεισμένοι από το σύστημα.

Μια ευημερούσα νεολαία μπορεί, νομίζετε, να χειραγωγηθεί ευκολότερα;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Δεν νομίζω ότι η ευημερία ή η μη ευημερία καθιστά τη νεολαία περισσότερο ή λιγότερο χειραγωγήσιμη. Μικροί και μεγάλοι χειραγωγούνται ή δεν χειραγωγούνται ανάλογα με τις αντιστάσεις τους, την κριτική τους στάση, τη συνολική τους αντίληψη για τη ζωή, την απόρριψη απλουστευτικών διλημάτων, το πόσο ευάλωτοι είναι ή δεν είναι στο λαϊκισμό.

Τι θα λέγατε σε έναν νέο που είναι απογοητευμένος από την υλιστική κατεύθυνση του σύγχρονου κόσμου;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Θα του πρότεινα να δουλέψουμε μαζί για την ανατροπή της. Τίποτα δεν κερδίζεται με την παραίτηση, τίποτα δεν κερδίζεται χωρίς προσπάθεια. Καθένας μπορεί, το πιστεύω βαθιά αυτό, να φτιάξει το δικό του lifestyle. Όπως πιστεύω ότι κατ'εξοχήν οι νέοι μπορούν να ηγηθούν μιας προσπάθειας για περισσότερη ηθική, αυστηρότερες αρχές και υψηλότερες αξίες στη ζωή μας – για μια άλλη ποιότητα ζωής στην καθημερινότητά τους.

Τι σας ενοχλεί περισσότερο στην ελληνική κοινωνία;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Δύσκολη ερώτηση. Πιστεύω ότι η ελληνική κοινωνία είναι ακόμα ιδιαίτερα συναισθηματική, έχει έντονες αντιδράσεις, δεν είναι αρκετά ψύχραιμη απέναντι στις εξελίξεις, δεν σκέφτεται για το μέλλον όσο προγραμματισμένα και προνοητικά θα έπρεπε. Είμαστε συχνά μια κοινωνία η οποία αντιδρά πολύ και δρα λιγότερο.

Η Ελλάδα είναι, θεωρείτε, αρκετά ώριμη για να αποδεχθεί ανοικτά ομοφυλόφιλους υπουργούς;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Η ιδιωτική ζωή καθενός είναι θέμα δικό του. Καθένας έχει δικαίωμα στη διαφορετικότητα. Σε ορισμένες δημόσιες θέσεις, όμως, όταν η ιδιωτική ζωή εμπλέκεται με τη δημόσια, τότε βέβαια το κοινό έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση. Άλλες κοινωνίες δέχονται τη διαφορετικότητα πιο εύκολα, άλλες πολύ πιο δύσκολα. Πιστεύω ότι η Ελλάδα ανήκει ακόμα στη δεύτερη κατηγορία.

Αυτό όμως σημαίνει ότι κινείται, ενδεχομένως, προς την άλλη κατηγορία – της μεγαλύτερης ανοχής; ότι ενδεχομένως είναι θέμα χρόνου;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Ενδεχομένως είναι θέμα χρόνου – κι επίσης μπορεί να σημαίνει ότι αλλάζουν οι συνθήκες, αλλάζουν οι εντυπώσεις, ότι η Ελλάδα παρακολουθεί τις άλλες χώρες στις εξελίξεις και πως θα επικρατήσει κι εδώ η άποψη που επικρατεί στην υπόλοιπη Ευρώπη. Όμως πρέπει να σας πω ότι και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, το ξέρετε καλά, οι άνθρωποι είναι απέναντι στη διαφορετικότητα αρκετά αρνητικοί.

Παρά τις εκσυγχρονιστικές προσπάθειες των τελευταίων χρόνων, παρατηρούμε την επιβίωση πολλών εστιών ανορθολογισμού, στη διοίκηση ή την καθημερινή ζωή, στις συνήθειες και στη συμπεριφορά.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Εκσυγχρονισμός θα πει να εξαφανιστούν αυτές ακριβώς οι εστίες ανορθολογισμού στις οποίες αναφέραστε – και είναι πάρα πολλές ακόμα. Γιατί δεν είναι μονάχα το γραφειοκρατικό και αυταρχικό πνεύμα που τις διατηρεί, είναι πολλές φορές και η ανοησία, η βλακεία και η στενοκεφαλία, δηλαδή νοοτροπίες και αντιλήψεις ξεπερασμένες.

Ο πολίτης έχει την αίσθηση ότι η ζωή του πρωθυπουργού έχει μόνον υποχρεώσεις. Είναι αλήθεια αυτό; Εσείς πού αναζητείτε διαφυγές;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Κάνω ό,τι μπορώ για να διαφυλάσσω ένα κομμάτι χρόνου που να το ζω με τους δικούς μου. Είναι για μένα όρος ζωής. Διαφυγές αναζητώ στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στο θέατρο, στη μουσική, στις εικαστικές τέχνες. Τις αναζητώ στην ιστορία και τους πολιτισμούς της. Σίγουρα δεν είναι εύκολο να βρίσκω το χρόνο που θα επιθυμούσα γι' αυτήν την αναγκαία ψυχαγωγία – γιατί την θεωρώ ανάγκη και όχι πολυτέλεια. Έχω μάθει, ωστόσο, να ζω μ' αυτό το έλλειμμα ελεύθερου χρόνου, γιατί η ευθύνη του λειτουργήματος που ασκώ το επιτάσσει. Αυτό δεν σημαίνει ότι παραιτούμαι κιόλας.

Υπάρχει μουσική στη ζωή σας;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Ναι. Ακούω το Τρίτο Πρόγραμμα. Όταν δουλεύω στο σπίτι, ακούω σχεδόν πάντα μουσική. Δεν θα μπορούσα χωρίς ραδιόφωνο ή CD. Είναι ένα μόνιμο στήριγμά μου.

Αποζητάτε στιγμές απομόνωσης;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Σίγουρα επιζητώ στιγμές απομόνωσης και περισυλλογής. Μόνον έτσι μπορώ να επανεξετάσω, να αμφισβητήσω αλλά και να επαναβεβαιώσω σχέδια, στόχους, να ελέγξω τον ίδιο μου τον εαυτό. Το έκανα πάντα και εξακολουθώ να το κάνω. Μου δημιουργεί ένα αίσθημα βεβαιότητας, τη σιγουριά ότι προχωρώ σύμφωνα με τη συνείδησή μου, τις ιδέες μου και τις αρχές μου.

Πώς ονειρεύεστε την ελληνική κοινωνία του 2010;

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Με περισσότερο χαμόγελο, με περισσότερη ελευθερία, με περισσότερες δυνατότητες. Με έναν κόσμο που ολοένα περισσότερο θα έχει την αίσθηση ότι η ζωή του πάει καλά, έστω κι αν γκρινιάζει – και καλά κάνει. Ονειρεύομαι μια κοινωνία όπου ολοένα περισσότεροι άνθρωποι θα έχουν την αίσθηση της αυτοπραγμάτωσης, της ικανότητας να επιλέγουν αυτοί το δρόμο της ζωής τους – με δημιουργικότητα και φαντασία, με μια θετική στάση ζωής. Θα είναι άνθρωποι που θα φτιάχνουν τη ζωή τους όπως την θέλουν, θα νιώθουν την ατομικότητά τους ως στοιχείο δύναμης στην κοινωνία και όχι ως μέσον για να αποστασιοποιηθούν ή να περιθωριοποιηθούν από αυτήν. Συγχρόνως, οι πιο αδύναμοι θα έχουν την αίσθηση ότι υπάρχει μια κοινωνία που τους στηρίζει, που μπορεί να τους συμπαρastaθεί. Δεν θέλω μια κοινωνία με νικητές και ηττημένους. Γι' αυτό προσπαθώ κι έτσι θα συνεχίσω. ♦